

๒.๖ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชาวจังหวัดนครราชสีมา มีความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างตามกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวพื้นเมืองที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ไทยโคราช ในแต่ละท้องถิ่น หรือในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จะมีธรรมเนียมประเพณีของตนเองแตกต่างกัน โดยแยกกล่าวแต่ละประเภทได้ ดังนี้

๒.๖.๑ การแต่งกาย

การแต่งกายของไทยโคราช คนโคราชในอดีตทั้งชายและหญิงจะนิยมห่มผ้าโจงกระเบน ทั้งผ้าหางกระรอก ผ้ามาลิกัส ผ้าพื้นธรรมดาตามฐานะ หญิงจะห่มโจงกระเบนเป็นประจำ แต่ชายจะห่มเมื่อออกงานสำคัญหรือเมื่อไปทำงาน โดยจะห่มผ้าม่วงใส่เสื้อนอกสีขาว ถ้าอยู่บ้านจะห่มกางเกงสายรัด กางเกงขาก๊วยหรือกางเกงฟอร์มไม่นิยมใส่เสื้อและจะมีผ้าขาวม้าคาดไหล่ คนในเมืองจะนิยมใส่เสื้อคอกลมผ้าแคอก ถ้าออกนอกบ้านจะใช้ผ้าขาวม้าคาดพุง ปัจจุบันหญิงสูงอายุตามหมู่บ้านต่างๆ ยังห่มโจงกระเบนอยู่บ้าง โดยเฉพาะเวลาไปวัดหรือไปงานประเพณีหญิงจะตัดผมทรงดอกกระพุ่ม

การแต่งกายของไทยอีสาน ไทยอีสานเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่ในนครราชสีมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ มีอยู่ทั่วไปในอำเภอต่างๆ ใช้ภาษาอีสานในชีวิตประจำวัน หญิงจะห่มผ้ามัดหมี่ที่ทอเอง สวมเสื้อตามสมัยนิยม ชายจะห่มผ้าใส่รองมีผ้าขาวม้าคาดเอว สวมเสื้อตามสมัยนิยม หญิงไว้ผมยาว

การแต่งกายของไทยยวน ไทยยวนพบอยู่ที่หมู่ ๒ และ หมู่ ๔ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว อพยพมาจากอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นเวลานานประมาณ ๒๐๐ ปีมาแล้ว และถูกกวาดต้อนมาอีกในรัชกาลที่ ๓ จึงมีจำนวนมากขึ้นได้ขยายไปอยู่ที่บ้านโนนกุ่ม บ้านถนนคด บ้านน้ำเมา บ้านโนนทอง บ้านโนนแต้ และบ้านไก่อู อำเภอสีคิ้ว หญิงไทยยวนมักไว้ผมยาวมุ่นมวยไว้ด้านหลัง ห่มผ้าขึ้นยวน คือขึ้นมีเชิงและลายขวาง สวมเสื้อตามสมัย ผู้ชายตัดผมสั้น ห่มกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อม่อฮ่อมมีผ้าขาวม้าคาดไหล่

การแต่งกายไทยมอญ มีอยู่ที่บ้านพลับพลา อำเภอโชคชัย บ้านมอญในเมืองนครราชสีมา บ้านท่าโพธิ์ บ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภอปักธงชัย ปัจจุบันยังรักษาวัฒนธรรมประเพณีไว้ได้บางส่วน เช่น ภาษา การไหว้ผีมอญ การเล่นสะบ้า การแต่งกายของชาวมอญจะแต่งกายเหมือนไทยโคราช

การแต่งกายของไทยเขมร มีชาวเขมรมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนครราชสีมา หลายหมู่บ้านเช่น บ้านหนองใหญ่ ตำบลหินดาด อำเภอด่านขุนทด บ้านถนนโค้ง ตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย บ้านหนองกระทุ่ม บ้านหัวทำนบ อำเภอหนองบุญนาถ บ้านตะโกเขมร

ในเขตอำเภอห้วยแถลง เป็นต้น การแต่งกาย หญิงนุ่งผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อตามสมัย มีผ้าห่มพาดไหล่ ตัดผมทรงดอกกระพุ่ม ชายนุ่งโจง สวมเสื้อตามสมัย ใช้ผ้าขาวม้าพาดไหล่ ตัดผมสั้นชุดอยู่กับบ้านหญิงจะสวมเสื้อคอกระเช้า นุ่งโจงกระเบน

การแต่งกายของไทยส่วย มีชาวส่วยตั้งถิ่นฐานอยู่ เช่น บ้านแสนสุข บ้านสันติสุข อำเภอห้วยแถลง หญิงจะนุ่งซิ่น สวมเสื้อตามสมัย ถ้าไปวัดหรืองานพิธีจะห่มสไบทับเสื้อ นิยมเจาะหู สวมเครื่องประดับเรียกว่า กะจอน ชายนิยมนุ่งโจง

การแต่งกายของชาวนน ชาวนนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนภูเขา มาเป็นเวลานานแล้วพบอยู่ที่บ้านพระบึง บ้านวังตะเคียน บ้านกลาง บ้านตะขบ ตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย บ้านดลิ่งชัน ตำบลกระเซหิน บ้านมาบกราด ตำบลโคกกระชาย อำเภอครบุรี และอำเภอด่านขุนทดบางส่วน การแต่งกายหญิงจะสวมเสื้อเกี้ยว นุ่งผ้าห่มชายพกใหญ่ สวมสร้อยเงิน ไว้มวยว เกล้ามวย มีผ้าสไบพาดบ่า ใส่กะจอนหู

การแต่งกายของไทยจีน ไทยจีนตั้งหลักแหล่งในตัวเมืองนครราชสีมา และตัวเมืองของอำเภออื่นๆ มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ คือสวมกางเกงบั้งลิ้ม ไว้มวยว พับทบติดกับด้านหลัง นิยมสวมกำไลหยก

การแต่งกายของไทยแขก ไทยแขกเป็นชาวชิกซ์ ตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา การแต่งกายดั้งเดิมชายนุ่งกางเกงขาลับ เสื้อแขนยาวคอกลมผ่าอก ปลอกชายเสื้อคลุมสะโพก โปกศีระ สวมกำไลโลหะ หญิงนุ่งกางเกงเลื้อยยาวคลุมเลยเข้าหรือชุดสำหรับโดยนุ่งกางเกงเลื้อยสั้น ใช้ผ้าแพรเบาบางนุ่งจีบไว้ชายพก ส่วนชายอีกด้านหนึ่งพันห่มตัวแล้วเลยไปคลุมศีระ มวยผมต่ำไว้ด้านหลัง สวมเครื่องประดับ

การแต่งกายตามกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวโคราชในปัจจุบัน ยังหลงเหลือรูปแบบดั้งเดิมอยู่บ้างตามท้องถิ่นชนบท โดยเฉพาะคนชราที่เป็นหญิง เช่นในกลุ่มไทยโคราชยังคงนุ่งโจงกระเบน ในกลุ่มไทยอีสานหญิงจะนุ่งผ้าไหมมัดหมี่ ชายยังคงนุ่งโจง แต่สำหรับหนุ่มสาว ยกเว้นไทยแขก จะนุ่งห่มตามสมัยนิยม เสื้อก็เช่นเดียวกัน สาเหตุที่การแต่งกายของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนไป เนื่องจากไปรับอารยธรรมการแต่งกายจากชาติตะวันตก ซึ่งมีความสะดวกสบายในการสวมใส่ทั้งสีล้น ความสวยงามและรูปทรงที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ประกอบกับกระแสของการแข่งขันทางการค้า ทำให้มีการโฆษณาเครื่องแต่งกายอย่างแพร่หลาย ทำให้คนหนุ่มสาวหลงใหลในแฟชั่น และเห็นว่าเป็นความจำเป็นที่จะต้องแต่งกายให้ทันสมัยโดยไม่คำนึงถึงความสิ้นเปลือง

การแต่งกายตามประเพณีวิถีชีวิต

ประเพณีการบวชนาค การแต่งกายนาคแบบโคราชจะแต่งในวันจันทรคติ โดยญาติผู้ใหญ่จะพานาคไปวัด ทำพิธีโกนผม โกนคิ้ว แต่งตัวโดยให้นาคนุ่งผ้าหางกระรอก พับทบข้างหน้าแบบจีบหน้านาง คาดเข็มขัดเงินหรือเข็มขัดนาก ใช้ผ้าขาวม้าไหมพาดเฉียงที่ไหล่ขวา ดึงริมผ้ามาให้ชิดกันแล้วติดเชือกมัดที่เหนือเอวด้านซ้าย สวมสายสร้อยทอง ประแป้งที่ใบหน้า ศีระ เสร็จแล้วให้นาคเข้าหมู่บ้านเพื่อทำพิธีลานาคต่อไป

ประเพณีการแต่งงาน บ่าวสาวในพิธีแต่งงานในอดีตจะเป็นไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ คือคนไทยโคราชจะนุ่งผ้าโจงกระเบน ถ้าเป็นไทยอีสานจะนุ่งผ้ามัดหมี่ ปัจจุบันชายมักสวม

ชุดสากลนิยม หญิงแต่งชุดไทยหรือชุดราตรีที่ออกแบบสวยงามตามฐานะ ชายถ้าเป็นข้าราชการ มักแต่งชุดปกติขาว

ประเพณีงานศพ โดยทั่วไปจะสวมเสื้อผ้าที่มีสีดำหรือขาวดำหรือสีที่ไม่ฉูดฉาด สุภาพและเรียบง่าย

การแต่งกายในการทำมาหากิน ชาวไร่ชาวนาในปัจจุบัน นิยมนุ่งกางเกง ขาวยาว สวมเสื้อแขนยาว สวมหมวกหรือหมอบ โดยใช้ผ้าขาวม้าพันรอบศีรษะ และโบหน้า เหลือไว้เฉพาะปากและจมูก

ชุดไปหาปลา ชายจะนุ่งกางเกงสายรัด สวมเสื้อหรือไม่ก็ได้ ผู้หญิงต้องแต่งกาย อย่างรัดกุมเพื่อกันปลิง โดยเอาเครื่องมือมัดเอวมัดหน้าชายผ้าขึ้นขึ้นไปจนชิดขาทั้งสองข้างจะได้รูป เหมือนกางเกงช้างสั้น และใช้เครื่องมือที่ขาทั้งสองข้าง

๒.๖.๒ การกินอยู่ ชาวโคราชในอดีตมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายตามนิสัยของคนไทย การกินอยู่ก็เช่นเดียวกัน ทั้งอาหาร การประกอบอาหารและการกินอาหาร จะเป็นแบบง่ายๆ อาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารที่ได้จากธรรมชาติทั้งจากพืชและจากสัตว์ อาหารจากสัตว์ที่มีในธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา กบ เขียด อึ่งอ่าง แอ้ บั้ง แมงดา ไข่มดแดง นก หนู ปลาไหล ู แมลงอื่น ๆ ตักแตน ฯลฯ อาหารจากพืช เช่น หน่อไม้ หน่อรวก หน่อไธสง ผักหวาน ผักสะเดา ผักแต้ว กะทกรก ผักบุ้ง ผักตำลึง เห็ดต่างๆ ฯลฯ อาหารเหล่านี้หาได้ตามท้องไร่ท้องนา ในป่าและริมรั้ว ปริมาณมากน้อย ตามฤดูกาล เมื่อได้เนื้อสัตว์มา เช่น ปลา ก็นำมาประกอบอาหารกับผักที่เก็บจากข้างทาง ชายทุ่งหรือริมรั้ว

วิธีการปรุงอาหารของชาวโคราช มีหลายวิธี เช่น

ประเภทแกง ผักที่นำมาแกง เช่น พักทอง กะบูก บอน มะเขือ หน่อไม้ พักเขียว ขนุน ตาล ชีเหล็ก มันต่างๆ มักแกงกับปลาบั้ง ปลาอย่าง เนื้อหมู วัว ไก่ แกงพื้นบ้านจะไม่ใส่กะทิ แกงบางอย่างใส่ข้าวเบือด้วย

ประเภทขั่ว (คั่ว) นิยมขั่วเนื้อวัว เครื่องในวัว กบ หนู หมู ไก่ โดยนำเนื้อสัตว์มาสับละเอียด นำไปผัดพริกแกงใส่หน้าพริกขลุกลิง ใส่หน้าปลาใส่ใบกะเพรา อาจใส่หน่อไม้สับลงไปเล็กน้อย

ประเภทลาบ ลาบปลาจะนำปลาไปย่างพอสุก นำมาสับละเอียด ลาบปู จะตำปูให้ละเอียดแล้วกรองเอาน้ำนำไปลาบ ถ้าเนื้อวัว ไก่ นก จะสับให้ละเอียดก่อน แล้วจึงนำไปคลุกกับเครื่องลาบ ซึ่งประกอบด้วย ตะไคร้ ใบมะกรูด ข่า หอม กระเทียม พริกที่เผาไฟให้หอม นำมาโขลกให้ละเอียดแล้วใส่ปลาร้า ใส่ข้าวเบือ ใส่หน้าปลา บีบมะนาว โรยใบสะระแหน่ รับประทานกับผักสด

ประเภทต้มยำ สัตว์หลายชนิดนำมาต้มยำได้ เช่น ไก่ หมู วัว ปลา กบ เขียด อึ่งอ่าง ถ้าเป็นกบ เขียด อึ่งอ่าง จะนำมาต้มทั้งตัวพอสุกนำไปฉีกเป็นชิ้นส่วน เอาใส่ถุงทิ้งไป ต้มน้ำใส่ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด หอม กระเทียม พริกสดหรือพริกแห้ง เผาไฟ พอน้ำเดือดใส่เนื้อสัตว์ลงไป ปรุงรสด้วยน้ำปลา มะนาวหรือมะขามเปียกหรือใบมะขามอ่อน

ประเภทปิ้งย่าง หมกไฟ ใช้ไม้ไผ่หรือไม้รวกผ่าเป็น ๒ ซีก นำเนื้อสัตว์ เช่น ปลา ไก่ เนื้อ ใส่ลงระหว่างไม้ใช้เชือกมัดปลายแล้วนำไปปิ้งไฟ ถ้าเป็นอึ่งอ่างจะใช้ไม้ไผ่เหลาเล็กๆ ปลายแหลม เสียบกลางตัว นำไปย่าง บางครั้งใช้วิธีห่อใบตอง แล้วนำไปเผาหรือหมกใต้เตา เนื้อหรือปลานั้นจะมีกลิ่นหอมน่ารับประทาน

ประเภทสะเออะ สะเออะ คือ การทำให้สุกโดยนำอาหารใส่ถ้วยใส่หม้อต้ม ปิดฝาต้มจนสุก เช่น สะเออะปลาร้า ปลาจ่อม เป็นต้น

การกินอาหารของคนพื้นเมืองโคราช จะจัดเป็นสำหรับ ใส่ถาดหรือกระดังอาหารทุกมื้อจะมีน้ำพริก ผักสดหรือผักต้มเป็นหลัก น้ำพริกที่มีอยู่ประจำแทบทุกบ้าน คือ พริกป่น ปลาที่นำมาป่นผสมกับพริกส่วนใหญ่จะเป็นปลาฉลามหรือปลาขาว ถ้ามีน้ำต้มปลาร้าที่ต้มในหม้อดินผสมลงในน้ำพริกด้วยแล้ว จะเป็นอาหารขุสที่ทำให้รับประทานได้มาก อาหารในแต่ละมื้อแต่ละวันจะไม่แตกต่างกันมากนักตามแต่จะหาได้ มื้อเช้าและกลางวันจะไม่พิถีพิถันมากเท่ากับมื้อเย็น

อาหารตามฤดูกาล

ในแต่ละฤดูจะมีอาหารแตกต่างกันไปทั้งประเภทอาหารและปริมาณ ฤดูฝนจะมีความอุดมสมบูรณ์เป็นพิเศษ โดยเฉพาะสัตว์น้ำและพืช ดังนี้

ฤดูฝน ในช่วงฝนแรกประมาณเดือนสี่ เดือนห้า ถ้ามีฝนตกหนักน้ำข้างตามท้องนา ห้วย หนอง คลอง บึง จะมีกบ เขียด อึ่งอ่าง ออกมาเล่นน้ำจับคู่ผสมพันธุ์ ชาวบ้านจะไปจับมาทำอาหาร ผักบุ้ง ผักแว่น จะทอดยอช้าวอบน่ารับประทาน

ในช่วงฤดูฝนสัตว์น้ำจะมีจำนวนมาก ทั้งปลา ปู กุ้ง หอย แมงดา กบ เขียด อึ่งอ่าง ถ้ามีมากจะนำไปทำปลาร้า ปลาจ่อม อึ่งย่าง ปลาย่างไว้รับประทาน ผักก็เช่นเดียวกัน จะให้รับประทานมากมาย เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด ผักหนอก ผักติ่นเต่า ผักกูด ตะเกียด แพงพวย ผักชีล้อม ผักลิ้มผัว ผักหนาม สายบัว ทะละม่อม ตะไก้ จิก สลิด ผักขม กะทกรก กระโดน ผักกะโถว เห็ดต่างๆ เช่น ละโรง โกงโคล หน้าแหล่ หน้ามอม มันปู เพ็ด โคน ผะทะ กะทิ เป็นต้น ผักเหล่านี้นำมาจิ้มน้ำพริกบ้าง นำมาต้มหรือนำมาแกงบ้าง

ฤดูหนาว จะมียอดผักปิ้ง ใบเพกา และยอดแค ยอดทะละม่อมใช้ลวกจิ้ม น้ำพริก ป้องกันไข้หวัดได้ สัตว์น้ำจะลดลงแต่ยังพอหารับประทานได้

ฤดูร้อน แม้จะเป็นฤดูที่แห้งแล้ง ค่อนข้างขาดแคลนอาหาร แต่ยังมีให้หารับประทานได้ เช่น แขน้ำมาอย่างหรือคั่ว บึงน้ำมาลาบหรือต้ำน้ำพริก ไข่มัดแดงนำมาแกง ผักหวานทำห่อหมกเมี่ยงไข่มัดแดงและตัวอ่อนมัดแดงรับประทานกับยอดกระโดนอร่อยมาก นอกจากนี้บ่อน้ำที่อยู่ในนาจะมีปลาโตพอที่จะจับมารับประทานได้ พืชที่มีมากในฤดูร้อน ได้แก่ ผักหวาน ผักสะเดา กะทกรก กะบูก หน่อไม้ หน่อโจด หน่อรวก หน่อเพ็ด ผักอีหนู สามสิบ เป็นต้น

อาหารตามประเพณี

งานประเพณี งานเทศกาลและการประกอบพิธีกรรมของชาวโคราช จะมีอาหารที่คู่กับงานเหล่านี้ อาหารบางอย่างเชื่อว่าเป็นสิริมงคล บางอย่างถือว่าไม่เป็นสิริมงคลต้องละเว้น

พิธีแต่งงาน อาหารในชบวนขันหมาก เป็นอาหารที่ใช้ประกอบพิธีเช่นผี จะจัดไว้ในขันหมากทราย ประกอบด้วย หัวหมู ไก่ต้ม ๑ ตัวพร้อมเครื่องใน กล้วย มะพร้าว ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ขนมนางเล็ด ขนมผักบัว ข้าวเหนียวหัวหงอก ข้าวเหนียวแดง เหล้าขาว ต้นอ้อย ต้นกล้วย

อาหารเลี้ยงแขกในพิธีแต่งงาน นิยมอาหารที่มีชื่อที่เป็นมงคลเช่นเดียวกับภาคอื่นๆ เช่น แกงบวน แกงมัสมั่น เป็นแกงชั้นสูงที่ต้องใช้เครื่องแกงหลายอย่าง แกงมัสมั่นแสดงความมั่นคง ลาบชื่อเป็นโชคลาภ ขนมที่มีทอง เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ขนมบัวลอย มีความหมายถึงความสูงส่ง สำหรับอาหารพื้นบ้าน เช่น ผัดหมี่ ขนมจีน น้ำยาแสดงถึงความยืดหยุ่นยืนยง ลอดช่องน้ำกะทิ เป็นต้น อาหารบางอย่างไม่นิยมจัดในงานแต่งงาน เพราะชื่อไม่เป็นมงคล เช่น แกงวุ้นเส้นหรือแกงเส้นแกงร้อน ชื่อมีความหมายถึงความวุ่นวายเดือดร้อน แกงบอน หมายถึงระยำดำบอน ต้มยำหรือยำใหญ่เพราะมีความหมายในทางไม่ดีว่าระยำหรือยำยี้ วุ้นกะทิ วุ้นกรอบเพราะชื่อหมายความว่าความวุ่นวาย ข้าวต้ม มีความหมายถึงการหลอกลวงต้มตุ๋น นอกจากนี้อ้อยก็ไม่นิยมนำมาเลี้ยงแขกในงานแต่งงาน เพราะเคี้ยวแล้วจะคายชานจึงเชื่อว่าจะเป็นลางให้คู่แต่งงานต้องหย่าร้างกัน

ประเพณีการบวช อาหารงานบวชจะเป็นอาหารทั่วๆ ไป แต่มักหลีกเลี่ยงนำสัตว์ใหญ่มาประกอบอาหาร เช่น วัว ควาย เพราะจะเป็นการทำบาปในงานบุญ

งานศพ นิยมอาหารพื้นเมืองทุกอย่างยกเว้นขนมจีน เพราะเชื่อว่าความทุกข์โศกจะผูกพันยึดเยื้อยาวนานเหมือนเส้นขนมจีน

อาหารตามเทศกาล

ในเทศกาลต่างๆ ชาวโคราชจะทำบุญตักบาตรนำอาหารไปวัด เพื่อความเป็นสิริมงคลที่ทำสืบเนื่องกันมาเป็นประเพณี อาหารที่นำไปทำบุญใส่บาตรนั้นเป็นอาหารทั่วไป แต่มีอาหารบางอย่างที่ทำเป็นประจำในเทศกาลนั้นๆ เช่น

เทศกาลวันตรุษ ตรุษเป็นพิธีที่ทำเนื่องด้วยชีวิตที่เจริญยิ่งขึ้นผ่านพ้นมาได้ปีหนึ่ง ในวันแรม ๑๔ - ๑๕ ค่ำเดือน ๔ และวันขึ้น ๑ ค่ำเดือน ๕ และในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ จะเป็นวันเตรียมสิ่งของไว้ทำบุญ จะมีขนมที่เป็นเอกลักษณ์ของวันตรุษคือขนมห่อไส้หวาน ขนมเทียนไส้เค็มห่อด้วยใบตองและข้าวต้มมัดที่ห่อด้วยใบตอง ใบจาม ใบเตย ใบสับปะรดหรือใบอ้อย ขนมเหล่านี้นอกจากจะนำไปตักบาตรทำบุญแล้วยังเป็นของฝากแก่เพื่อนบ้าน ญาติมิตรอีกด้วย

เทศกาลสงกรานต์ ก่อนวันสงกรานต์ชาวโคราชจะเตรียมขนมห่อขนมเทียน ข้าวต้มมัด เพื่อนำไปตักบาตรทำบุญในวันสงกรานต์และหลังวันสงกรานต์อีก ๓ วัน ชาวบ้านจะทำขนมจีนมาทำบุญเลี้ยงพระ ใช้สถานที่ได้ร่มไม้ใหญ่ในหมู่บ้าน เมื่อถวายภัตตาหารเช้าแล้ว หนุ่มสาวจะเล่นส่บ้า รำโทน และเล่นสาดน้ำรวม ๓ วัน เช่นกัน

เทศกาลวันสารท ชาวบ้านจะกวนกระยาสารท (เช่าเม่าสารท) กันทุกบ้าน โดยจะเตรียมเครื่องประกอบในการกวนก่อน ๑-๒ วัน เช่น ข้าวตอก ข้าวพอง ถั่วลิสง งา ขูดมะพร้าว เป็นต้น เมื่อกวนเสร็จแล้วจะแบ่งไว้ใส่บาตรไปวัด ที่เหลือจะนำไปแลกเปลี่ยนแจกจ่ายกันหรือนำไปเป็นของเยี่ยมเยียนญาติมิตรที่อยู่ต่างบ้าน ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันเป็นประจำทุกปี

อาหารในพิธีกรรม

การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อความสบายใจ เพื่อขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีป่า เทวดา หรือเพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณ มีดังนี้
งานทำบุญบ้าน เป็นอาหารทั่วไป แต่เจ้าภาพมักเลือกอาหารที่มีชื่อเป็นสิริมงคล เช่น ลาบ ทองหยิบ ฝอยทอง

งานทำบุญกลางบ้าน นิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์แล้วเลี้ยงพระในตอนเช้า อาหารถวายพระและเลี้ยงแขกเป็นอาหารทั่วไปไม่มีข้อห้าม

พิธีสะเดาะเคราะห์ ใช้เหล้าโท ไก่ตัว ชนมต้มขาว ต้มแดง

การเซ่นไหว้ อาหารในการเซ่นไหว้จะแตกต่างกันตามความเชื่อที่ว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นชอบสิ่งใดจะจัดอาหารเหล่านั้นไปเซ่นไหว้ เช่น การเซ่นไหว้ยาโมใช้กล้วยน้ำว้าและมะพร้าวอ่อน หรือขึ้นอยู่กับงานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ ว่าถ้าได้ตามความต้องการจะถวายสิ่งใดก็จัดสิ่งนั้นมา

พิธีควดผี เป็นการเลี้ยงผีด้วยข้าวสุกคลุกดินหม้อและคลุกปูนแดง เป็นข้าวดำ ข้าวแดง หัวปลา ทางปลา และขนมเล็กน้อย

พิธีเลี้ยงตาปูบ้าน จะใช้ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ขนมอี๊กวาง เหล้าโท ไก่ตัว

พิธีบายศรีสู่ขวัญ ใช้ไข่ต้ม กล้วย

พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ถ้ามีลูกหลานเจ็บป่วยจะเลี้ยงผีบรรพบุรุษด้วยข้าวสุกทั้งหมด น้ำตาล น้ำ ยาสูบ ทмаก โดยจัดเป็นสำรับไว้เลี้ยงในเรือนนอนเจ้าของบ้าน

พิธีเลี้ยงผีป่าผีน้ำ เมื่อมีคนเจ็บป่วยในบ้านเนื่องจากเข้าป่าหรือลงเล่นน้ำในแม่น้ำลำคลอง จะทำพิธีขอขมาลาโทษเพราะอาจไปทำผิดผีป่า ผีต้นไม้ หรือผีน้ำ ด้วยความพลั้งเผลอ ผีป่าผีน้ำอาจจะโกรธทำให้เจ็บป่วยต้องทำพิธีขอขมาด้วยเหล้าโท ไก่ตัว ยาสูบนำไปเลี้ยงผีที่ป่าหรือทำน้ำ

พิธีแรกนา ใช้ข้าวดำ ข้าวแดง เหล้าโท ไก่ตัว

ความเชื่อเกี่ยวกับการกิน

ในสมัยโบราณมีความเชื่อที่เกี่ยวกับการรับประทานอาหารของชาวโคราชหลายอย่าง ซึ่งอาจถูกต้องตามหลักโภชนาการหรือบางอย่างอาจไม่ถูกต้อง ได้ปฏิบัติสืบต่อมาเป็นเวลาช้านาน เช่น

หญิงตั้งครรภ์ต้องกินน้ำมะพร้าวอ่อนมากๆ ทำให้เด็กสะอาด ตัวไม่เป็นไข กินผักปังมากๆ จะคลอดง่าย ห้ามกินเผือกเพราะจะทำให้ตัวเป็นไข

ห้ามกินหอยเพราะลูกจะเดินช้ากว่าปกติ ถ้ากินอาหารน้อยๆ จะทำให้คลอดง่าย

กินข้าวหลามจะทำให้คลอดลูกยาก

หญิงคลอดบุตรต้องกรรรม เพื่อไม่ให้ผิดกะบุน (แพ้) อาหารของหญิงคลอดบุตรจึงกินแต่ข้าวต้มกับเกลือและปลาแห้ง ไม่กินแดง ดับท่าน หน่อไม้ดอง เต้า กระต่าย

ปลากระป๋อง ปลาชะโด เป็นต้น ห้ามกินเนื้อเป็ดเทศ เนื้อวัว เนื้อควาย จะทำให้มดลูกบวม อักเสบ การให้นมลูกต้องบีบนมเหลืองทิ้งเพราะเป็นสิ่งสกปรก ไม่กินของตองเพราะลูกจะท้องเสีย ต้องกินแกงเลียงจะทำให้มีน้ำนมมาก

มีข้อห้ามสำหรับเด็ก เช่น กินกิ้นไก่จะทำให้เป็นคนดื้อสอนยาก กินผักมาก ท้องจะอืด

กินตับไก่จะช่วยแก้โรคตาฟาง โรคตาขโมย กินกับข้าวเปล่าๆ จะเป็นชาวดานขโมย กินไข่ร้างรังถ้าแต่งงานจะหย่าร้างกัน กินกล้วยแปดจะมีลูกแปด

การดื่กบาตรมักจะให้มีอาหารเหลือ เรียกว่าข้าวกันบาตร กินแล้วจะเป็นสิริมงคล

๒.๖.๓ กิริยามารยาท

การแสดงออกในเรื่องของกิริยามารยาทนั้น เป็นการปฏิบัติที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่ครั้งโบราณ เป็นความเคยชินที่เห็นพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่และเพื่อนบ้านปฏิบัติต่อกัน หรือปฏิบัติต่อผู้อาวุโส เช่น ผู้น้อยจะแสดงความเคารพด้วยการยกมือไหว้ ผู้ใหญ่จะยกมือรับไหว้ ถ้าเป็นผู้สูงอายุมักยกมือรับไหว้ด้วยมือข้างเดียว เพราะมืออีกข้างหนึ่งอาจจะถือตะกร้าหมากหรือไม้เท้า ผู้อาวุโสเมื่อรับไหว้แล้วจะให้พร เช่น ให้บุญรักษา ให้อายุมันขวัญยืน เป็นต้น ผู้น้อยเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่จะก้มย่อตัว เด็กจะไม่ยืนสูงกว่าผู้ใหญ่ หรือที่เรียกว่า ไม่ยืนค้ำหัวผู้ใหญ่ ไม่นั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ การนั่งต่อหน้าผู้ใหญ่ต้องนั่งพับเพียบเรียบร้อย

การนอนของชาวโคราชในสมัยก่อนนั้น เนื่องจากบ้านเป็นห้องโล่งๆ พื้นบ้านสูงต่ำไม่เท่ากัน บางบ้านจะมีถึง ๓ ระดับ นอกชานบ้านจะต่ำกว่าห้องกลางบ้านใช้เป็นที่รับแขก นั่งเล่นและรับประทานอาหาร ระดับที่สูงที่สุดจะใช้เป็นที่นอน เวลานอนจะกางมุ้ง แยกมุ้งนอน พ่อ แม่ ลูกและญาติผู้ใหญ่ ถ้าลูกหญิงใดเป็นสาวจะกันห้องให้เป็นสัดส่วน อุปกรณ์ที่ใช้รองนอนคือเสื่อกกสานด้วยลายขัดอัน ถ้าฐานะดีจะมีเสื่อหยาที่มีฟูกหัวน้อยหรือใหญ่ตามฐานะ บ้านที่มีฐานะยากจนไม่มีมุ้งกางนอน ต้องใช้วิธีก่อไฟรมกันยุง ก่อนเข้านอนเป็นธรรมเนียมที่ต้องล้างเท้าเพื่อความสะอาดและเป็นราศีแก่ตนเอง ก่อนนอนมักไหว้พระสวดมนต์หรืออย่างน้อยต้องกราบหมอน เพื่อรำลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พ่อแม่และผู้มีพระคุณ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทดแทนที่ ทำให้นอนหลับฝันดี

การพูดจาของคนโคราช สำเนียงการพูดค่อนข้างจะห้วน เช่น ข้าวเป็นเช่า คนภาคอื่นจึงคิดว่าเป็นคนหยิ่ง นักเลง ไม่สุภาพ คำพูดบางคำอาจทำให้เข้าใจผิด เช่น พวกเอง แปลว่า พวกเรา เป็นคำสุภาพ คนฟังที่ไม่รู้จะเข้าใจว่า พวกเอ็ง ซึ่งเป็นคำไม่สุภาพเป็นการดูถูกและแบ่งพวกซึ่งอาจไม่พอใจได้ คำที่ผู้ใหญ่เรียกเด็กด้วยความโปรดปรานและเอ็นดูจะเรียก ไอนาย สำหรับเด็กชาย อินาง สำหรับเด็กหญิง เด็กจะชานว่า จ๊ะ จำ ทั้งชายและหญิง ปัจจุบันใช้คะ ชา ครับ ตามภาษาหนังสือไปหมด ภรรยาเรียกสามีว่า พ่อไอนาย พ่ออินาง สามีเรียกภรรยาว่า แม่ไอนาย แม่อินาง เรียกพี่สะใภ้ว่าพี่นาง พี่เขย - พี่นาย ย่า ยายเรียกแม่ใหญ่ ตา ปู่เรียกพ่อใหญ่ พ่อของเพื่อน (เกลอ) เรียกพ่อรัก แม่เพื่อน (เกลอ) เรียกแม่รัก พี่เพื่อน (เกลอ) เรียกพี่รัก เป็นต้น มีคำพูดหลายคำที่เป็นคำติดปากคนโคราช เช่น คำขึ้นต้นด้วยคำ ดอก ได้แก่ ดอกนี้ ดอกวา

ดอกเต๋ เช่น ยังจั่นดอกนี อย่างนี้ดอกวา อันนั้นดอกเต๋ คำ เต๋อ พุดเมื่อชักชวนหรือบอกกล่าว เช่น ไปแหละเต๋อ กินเข้ากันเต๋อ

เมื่อมีแขกใครไปมาที่บ้านไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนต่างบ้านก็ตาม ชาวโคราชจะปฏิบัติตามประเพณีโบราณที่ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับด้วยการปูเสื่อให้นั่ง ตักน้ำใส่ขันเงิน ชันทองเหลืองมารับแขก แล้วได้ถามทุกข์สุขกันตามธรรมเนียม ถ้าเป็นเวลาอาหารจะทวงหาอาหารมารับแขกตามสภาพที่มี ในสมัยก่อนบ้านเรือนที่อยู่ริมทางเดินมักจะมีหม้อน้ำหรือโอ่งดินเล็กๆ ใส่น้ำตั้งไว้หน้าบ้านมีกระบวยหรือขันเล็กๆ ผูกเชือกไว้ให้คนสัญจรผ่านไปผ่านมาได้ตักน้ำดื่ม

การบอกบุญในสมัยก่อนไม่ว่าจะเป็นงานขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค แต่งงาน โทนผมไฟ ฯลฯ เจ้าภาพจะเดินบอกบุญไปตามบ้าน ไม่พิมพ์ซองเช่นปัจจุบัน แต่ถ้าเป็นงานศพเจ้าภาพไม่ต้องเดินบอกชาวบ้านจะบอกต่อๆ กันไปและจะไปงานกันโดยทั่วหน้า การนิมนต์พระไปงานต่างๆ ต้องมีพานหมากพลู บุหรี่ ดอกไม้ ธูปเทียน อย่างละ ๕ เรียกว่าขันธ ๕ ไปด้วย

เมื่อมีการเจ็บป่วย โดยเฉพาะถ้าเป็นผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือแล้วจะไปเยี่ยมเยียนถามข่าวดูแลกันเป็นพิเศษ ถ้าเจ็บป่วยต้องไปหาหมอจะเหมารถไปส่งคนป่วยที่สุซศาลา หรือที่โรงพยาบาล จะพากันไปส่งมากมาย ซึ่งเป็นภาระในเรื่องที่พักสำหรับโรงพยาบาลมาก ปัจจุบันเริ่มเสื่อมถอยลงทำให้ดูเหมือนชาวบ้านขาดน้ำใจต่อกัน

ในสมัยที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้กันเช่นทุกวันนี้ ชาวบ้านจะใช้วิธีหาน้ำจากสระหรือแหล่งน้ำต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นสระวัด ผู้หญิงจะเป็นผู้ตักน้ำจากวัดไปบ้านเพื่อไว้ใช้อุปโภค บริโภค ในที่ขวยสุดท้าย จะเตรียมสบู่ ผ้าหุง ผ้าเช็ดตัวไปด้วย เพื่ออาบน้ำที่ข้างสระจะมีที่อาบน้ำมีไม้กระดานแผ่นใหญ่รองนั่งอาบ อาบเสร็จก็ตักน้ำที่ขวยสุดท้ายกลับบ้าน ผู้ชายมักไม่ตักน้ำ ถ้าผู้ชายคนใดตักน้ำ จะถูกมองว่าไม่ใช่ผู้ชายแท้ (กะเทย) พวกผู้ชายจะจับกลุ่มพูดจาหยอกล้อ ขออาบน้ำ ถ้าสามีใจต่อกันจะตักน้ำให้หนุ่มอาบ

การรับประทานอาหารของชาวโคราชในสมัยก่อน ใช้ปูเสื่อที่ในบ้านหรือนอกชานบ้าน นั่งขัดสมาธิหรือนั่งพับเพียบเป็นวงอย่างพร้อมเพรียง พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย ถ้าสมาชิกไม่ครบมักจะรอจนครบ สำหรับจะใส่กระดังหรือถาด มีถ้วยน้ำพริกอยู่กลาง พ่อหรือผู้อาวุโสจะเริ่มกินก่อน กินด้วยมือ ถ้าเป็นแกงหรือต้มจะมีช้อนกลาง ถ้ามีอาหารพิเศษ เช่น ดับไก่ ไช้ปลา จะรู้กันว่าเป็นของพ่อ ส่วนพ่อแม่จะตักให้ใครเป็นเรื่องของพ่อ ส่วนใหญ่ลูกคนเล็กจะโชคดีเสมอ น้ำดื่มจะใส่ขันใหญ่ยกดื่มโดยผู้ใหญ่ดื่มก่อน บางครั้งใช้ขันเล็กๆ (จอก) ตักน้ำดื่มก็มี กินเสร็จแล้วต่างคนต่างล้างจานของตนเอง ส่วนถ้วยแกงและภาชนะอื่นๆ แม่หรือพี่สาวคนโตจะเป็นผู้ล้าง

๒.๖.๔ ประเพณีท้องถิ่น ประเพณี คือเรื่องราวการประพฤติดของคนในแต่ละสังคมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและจะมีผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเรานั้นเกิดจากคนในสังคมสร้างขึ้นแล้วสืบทอดกันมาเรื่อยๆ จนกลายเป็นรูปแบบไม่ว่าจะเป็นระเบียบแบบแผน ความคิด ความเชื่อ ประเพณีของชาวโคราช

นั่นพบว่าประเพณีบางอย่างบรรพบุรุษของชาวโคราชได้สร้างแบบที่มีลักษณะเฉพาะให้ลูกหลานถือปฏิบัติกันมา เป็นที่น่าสังเกตว่า บางขั้นตอนที่เคยมีก็ขาดหายไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความคิดและค่านิยมเดิมของบุคคลได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลานั่นเอง ในที่นี้จะได้รวบรวมประเพณีที่คนโคราชถือปฏิบัตินำเสนอเป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ คือ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณีส่วนท้องถิ่นของชาวโคราช และประเพณีที่นิยมปฏิบัติเหมือนกับสังคมไทยทั่วไป

ประเพณีการเกิด

ประเพณีการเกิดเริ่มเมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์ ญาติผู้ใหญ่จะให้กรรม (ระมัดระวัง และต้องปฏิบัติเป็นพิเศษ) เช่นห้ามไม่ให้ยืมคางห้วยบันได ให้คิดแต่สิ่งดีๆ เป็นต้น นอกนั้นก็ใช้ชีวิตตามปกติ เมื่อถึงกำหนดคลอด สามหรือญาติฝ่ายหญิงก็จะเตรียมพินสำหรับอยู่ไฟ นิยมใช้กันอยู่ประมาณ ๗ ชนิด ได้แก่ ไม้สะแก ไม้มะขาม ไม้ตะครอง ไม้พญายา ไม้ระเวียง ไม้พิมาน ไม้เกาะไก่ โดยนำมาตัดเป็นท่อนๆ ละประมาณ ๒ ฟุต ตัดกองเป็นรูปกระโจมกลางแจ้งสามารถให้แดดส่องได้ทั้งวัน เมื่อหญิงท้องแก่เจ็บท้อง ก็จะไปตามหมอด้ายประจำหมู่บ้านมาทำคลอด เมื่อหมอด้ายมาถึงก็จะนำกรวยกันแหลมใส่หมาก ๑ คำ แล้วยกขึ้นพนมมือกล่าวคำบอกกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คำกล่าวนิยมใช้ว่า เจ้าข้า นาง...จื่ออกลูก คุณครูบาอาจารย์ และสิ่งชักชืด ก็ดี ขอให้นาง...ออกคล่องละบ่อง อย่าให้มันขัด มันขวาง แล้วยกกรวยขึ้นจบศีรษะ จากนั้นเอากรวยเสียบบนชันข้าวสาร นำไปวางไว้ในที่ที่เหมาะสมในห้องคลอด แล้วจึงเริ่มกระบวนการทำคลอด เมื่อเด็กคลอด จะต้องจำเวลาตกฟาก วัน เดือน ปี ให้แม่นยำ เพราะถือว่าเป็นฤกษ์ยามที่จะเกี่ยวข้องกับเด็กไปตลอดชีวิตของเขา พ่อเด็กออกมาเรียบริวย หมอด้ายจะมัดสายสะดือเด็กด้วยด้ายดิบสามเปราะมัดให้แน่นเหนือสะดือเด็กประมาณ ๑ - ๒ องคุลี แล้วตัดด้วยคมผิวไม้รวก หรือ ไม้ไผ่ หลังจากนั้นก็อาบน้ำให้เด็ก ขณะที่อาบก็จะตัดแขนให้อ่อน ตัดขาให้ตรง (ตัดเบาๆ) หลังจากอาบน้ำเสร็จก็จะทาด้วยขมิ้น แล้วห่อด้วยผ้าสะอาด วางบนกระดังงัดข้าวคว่ำที่มีผ้าห่มหรือผ้าผวยปูรองไว้ จากนั้นหาสมุด ดินสอ มาวางไว้ข้างๆ ถ้าเป็นเด็กผู้ชาย แต่ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็จะหาด้ายกับเข็มมาวางไว้ข้างตัว โดยมีเคล็ดว่าเมื่อโตขึ้นจะได้อ่านออกเขียนได้ หรือผู้หญิงก็จะเย็บปักถักร้อยเป็น จากนั้นหมอด้ายจะยกกระดังงาร้อนแล้ววางกระแทกพื้นเบาๆ ๓ ครั้ง ให้เด็กร้องตกใจ และพูดว่า สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครก็มารับเอาเน้อ ผู้ใหญ่ที่เป็นหญิงจะตอบรับว่า ลูกฉันเอง แล้วรับกระดังงามาวางไว้ จากนั้นจะปิดเชิงกรานเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้วยต้นกล้วย เอาดินมากอง ก่อไฟด้วยฟืนที่เตรียมไว้ โยงหม้อน้ำร้อนเหนือเตาไฟ วางบนกระดานอยู่ไฟข้างเชิงกราน แล้วเชิญชายผู้สูงอายุที่เป็นพ่อหรือญาติ มาดับพิษไฟด้วยการเสกข้าวสารกับเกลือแล้วเคียวข้าวสารกับเกลือพ่นไปที่เตาไฟและแม่เด็ก ซึ่งจะอยู่ไฟเป็นจำนวนวันคี่ ตั้งแต่ ๓ - ๑๕ คี่น แล้วแต่คน ในช่วงที่กำลังอยู่ไฟนั้น จะมีญาติมาอยู่ไฟเป็นเพื่อนเพื่อสร้างความอบอุ่น หญิงที่อยู่ไฟจะกินแต่น้ำร้อน และต้องกินให้มากๆ อาหารที่กินมักจะเป็นข้าวสวย หรือข้าวต้มกับเกลือหรือปลาช่อนแห้งย่าง และต้องอาบน้ำร้อน การขับถ่ายจะให้ถ่ายลงหลุมที่ขุดไว้ใต้ฐานบ้านโดยมีหนามเกาะไก่หรือหนามตะครองปิดปากหลุมไว้ เพราะเชื่อกันว่ามีผีกระสือมากิน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือมิให้สัตว์ไปคุ้ยเขี่ยสิ่งโสโครกนั่นเอง

ประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ชาวบ้านที่เป็นหญิงทั่วไปเมื่อรู้ข่าวว่า มีการอยู่ไฟก็จะมาเยี่ยมให้กำลังใจโดยมีต้องบอกกล่าว เมื่ออยู่ไฟครบสามวัน จะมีการทับทึง ด้วยก้อนหิน และจะต้องทับต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะออกไฟ ก่อนวางก้อนหินจะเอาใบละหุ่งลวก น้ำร้อนวางที่ท้องก่อน วิธีการเช่นนี้เพื่อต้องการจะให้เจ็บหรือมดลูกแห้งและเข้าอุ้งเรือนั้นเอง วันสุดท้ายของการอยู่ไฟ หรือการออกไฟ จะนิยมออกไฟหลังบิณฑบาตแล้ว จะมีหมอต้าแย มาทำพิธีดับไฟ เปลี่ยนเสื้อผ้าที่ใช้อยู่ไฟ แล้วร้องเช็งกราน กลบหลุม จากนั้นอีก ๓ วัน ต้องไปส่งคะลายหมอต้าแย ซึ่งประกอบด้วย ข้าวสาร ๑ ชัน กรวยกันแหลม ๑ อัน ใส่หมากพลู บุหรี่ ดอกไม้ ธูปเทียน เงินค่าคะลาย ๖ บาท ก็เป็นอันเสร็จกระบวนการ เด็กแรกเกิด บางรายอาจเป็นตะพัน (บาดทะยัก) อาการก็คือ ถ้ำร้องไห้จ้าตัวแข็งตัว เรียกว่า **ตะพันหิน** ถ้ำร้องจ้าตัวแดงชาเขียว เรียกว่า **ตะพันไฟ** วิธีแก้จะต้องไปหาหมอเป่าตะพันซึ่งจะมีอยู่ ประจำหมู่บ้านอยู่แล้ว การเป่าจะเป่าทุกเย็น ๓ วันก็หาย เมื่อเด็กมีอายุได้ ๑ เดือน ก็จะทำพิธีโกนผมป่า (ผมไฟ) ให้กับเด็ก อุปกรณ์ที่ใช้ในการโกนผมไฟนั้นประกอบด้วย ใบ บัว ๓ ใบ ใบคูณ ๔ ใบ หอยจุก ๔ ตัว ใบเงิน ใบทอง กรรไกร มีดโกน หอยสังข์ นำอุปกรณ์ทั้งหมดใส่พาน พระสงฆ์หรือญาติผู้ใหญ่ให้พร ใช้กรรไกรขริบผม รดน้ำหอยสังข์ที่ ขี้นเด็กเวียนไปจนครบคน ผมที่ขริบให้วางไว้บนใบบัวที่พาน เมื่อเสร็จแล้วให้นำไปลอยน้ำ พร้อมทั้งใบบัว เป็นเสร็จพิธี

หลังการโกนผมไฟแล้ว พ่อแม่บางคนจะเริ่มไว้จุกให้ ถ้าเด็กหญิงหรือชายคนใด ไว้ผมจุก เมื่อมีอายุได้ ๗ ๙ ๑๑ หรือ ๑๓ ปี แล้วแต่ความเหมาะสม พ่อแม่ จะเตรียมการพิธีโกนจุก ตอนเย็นก่อนการโกนจุกจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ เลี้ยงแขก พอรุ่งเช้าทำบุญเลี้ยงพระ ขณะทำพิธีตัดจุก พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา และ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เด็ก เป็นเสร็จพิธี

กระบวนการที่เกิดจากประเพณีการเกิดนั้นจะเห็นว่า ก่อให้เกิดความผูกพันในทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นความรัก ความเห็นใจ ความเอื้ออาทรระหว่าง สามเณร ภรรยา ระหว่างญาติและเพื่อนบ้าน แต่ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าประเพณีเริ่มหายไป เพราะส่วนใหญ่นิยมคลอดบุตรที่โรงพยาบาล ภาพที่แสดงออกถึงสิ่งที่ตั้งตามจึงเหลือไว้แต่ความ ทรงจำเท่านั้น

ประเพณีการบวชนาค

การบวช นับเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งที่บุตรชายในครอบครัวของ คนโคราชจะต้องยึดถือเพราะการบวชเป็นการสร้างกุศลสูงสุดให้กับพ่อแม่ นอกจากนี้ สังคมยังต้องการยกย่องว่าคนที่บวชเรียนแล้วเป็นคนที่สมบูรณ์ ผู้ที่เตรียมตัวจะบวช เราเรียกว่า **นาค** นั้น จะต้องมียายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์และจะต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ หรือผู้ปกครองเสียก่อน ประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมากก็คือ พ่อแม่ หรือญาติผู้ใหญ่จะต้องนำ ผู้ที่บวชเรียนนั้นไปฝากเจ้าอาวาสที่วัด ซึ่งเรียกว่า **มอบนาค** เพื่อหัดชานนาค บางแห่ง ออกบิณฑบาตกับพระก็มี ระยะเวลาอาจจะเป็น ๗ วัน ๑๕ วัน แล้วแต่บุคคล (แต่ในปัจจุบันจะมีน้อยมาก เพราะมีข้อจำกัดเรื่องความพร้อมและลักษณะของการประกอบ อาชีพเปลี่ยนแปลงไป) ก่อนวันบวช ๑ วัน จะมีพิธีกรรมการปลงผมนาค การแต่งกาย

การลานาค การเรียกขวัญนาค สำหรับพิธีเรียกขวัญนาคถือว่าเป็นพิธีใหญ่รองจากพิธีอุปสมบท เพราะเป็นพิธีกรรมที่สอนนาคให้รู้สำนึกถึงคุณของพ่อแม่ผู้มีพระคุณ การป้อนอาหาร และขนมให้นาคในขณะที่ทำพิธีนั้น ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สื่อความหมายได้เป็นอย่างดี เช่น การให้นาคดื่มน้ำมะพร้าวอ่อนเทียบได้กับน้ำใจอันบริสุทธิ์ของผู้เป็นพ่อเป็นแม่ที่มีต่อลูก ป้อนข้าวป้อนไข่ ก็ถือว่าเป็นตัวแทนอาหารอันประณีตที่ได้รับเป็นครั้งสุดท้ายจากพ่อแม่ เพราะเมื่ออุปสมบทแล้วก็จะเป็นสาธุชนที่รับอาหารจากพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป หรือแม้แต่การให้นาคเสี่ยงทายหยิบขนมและผลไม้จากบายศรีมารับประทานก็จะเป็นการทำนาล่วงหน้า หลังจากอุปสมบทแล้ว เช่น ถ้าจับได้นางเล็ด ก็จะบวชได้ไม่นาน ถ้าจับได้ข้าวต้มมัด ก็จะเป็นผู้มีใจหนักแน่น ยึดมั่นในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความเชื่อที่เล่าต่อๆ กันมา เมื่อเสร็จจากการให้นาคเสี่ยงทายแล้ว ก็ถือว่าเป็นการเสร็จพิธีเรียกขวัญนาค เวลาต่อจากนั้นโดยทั่วไปจะนิยมจัดงานฉลองนาค ด้วยการหามหรรพสมโภช ตามกำลังทรัพย์ของผู้เป็นพ่อแม่ รุ่งเช้าก็เตรียมตัวเข้าสู่พิธีอุปสมบทด้วยการนำอาหารไปเลี้ยงที่วัด พ่อแม่และญาติมิตรจะแห่ นาคเวียนขวารอบอุโบสถ ๓ รอบ ทำพิธีวันทาเสมาหน้าโบสถ์ ไปรยาน พ่อมแม่ญาติมิตร จะเกาะชายผ้า นาค เข้าโบสถ์ประกอบพิธีอุปสมบทต่อไป เมื่ออุปสมบทเสร็จแล้วก็จะออกมาโปรดญาติหน้าโบสถ์ พ่อแม่และบรรดาญาติก็จะถวายปัจจัยไทยธรรมแด่พระใหม่ ก็เป็นอันเสร็จพิธี ซึ่งดูแล้วก็คล้ายๆ กันทั่วประเทศ สำหรับระยะเวลาในการบวชนั้นแล้วแต่บุคคล แต่ตอนจะสึกหรือลาสิกขาบทจะต้องหาฤกษ์ และเมื่อสึกแล้วจะต้องอยู่ที่วัดก่อน ๓ วัน เพื่อทำกิจกรรมตามประเพณี เช่นทำความสะอาดทั่วๆ ไป และในตอนเย็นของวันที่สามจะต้องเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อขอพรจากผู้หลักผู้ใหญ่ เช้าวันรุ่งขึ้นก็กลับบ้านของตน แต่ปัจจุบันนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าก่อนบวชจะไม่ค่อยมีการมอบนาคและแม้แต่หลังลาสิกขาบทก็จะมีเวลาอยู่วัดตามประเพณีที่เคยปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ามีข้อจำกัดเรื่องเวลาและเงื่อนไขจากการประกอบอาชีพก็ได้

ประเพณีการแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงานของคนโคราชนั้น เมื่อก่อนคำว่า แต่งงาน คนโคราชจะเรียกว่า **เสนผี** (เสนผี) แต่ต่อมาหลังๆ คำว่า **เสนผี** จะหายไป คงใช้คำว่า **แต่งงาน** เหมือนทั่วๆ ไป

ประเพณีการแต่งงานของคนโคราช จะมีลักษณะเฉพาะ มีขั้นตอนอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ การทาบทาม การหมั้น และการแต่ง เมื่อก่อนนั้นชายหญิงที่ขอบพอกันและจะแต่งงานกัน จะมีธรรมเนียมว่าฝ่ายชายต้องผ่านการบวชเรียนมาก่อน และจะต้องผ่านเชือก (พันเชือก) ทำไถ ทำคราด ถากเสา เลื่อยไม้ สานกระบุง ตะกร้า ถักแห ถักมอมเป็นฝ่ายหญิงจะต้องเป็นงานบ้านงานเรือน นอกจากนี้ยังมีการสืบความเป็นมาด้วย เช่น ฝ่ายชายจะสืบฝ่ายหญิงว่ามีเครือญาติเป็นปอบ ผีขมกหรือไม่ว่า หรือเป็นชู้ตูกุดดังหรือไม่ เช่นเดียวกันฝ่ายหญิงก็จะสืบฝ่ายชายว่ามีญาติเป็นโจร เป็นนักเลงการพนันหรือไม่ อย่างนี้เป็นต้น ถ้ารู้ว่าเป็นก็จะตั้งข้อรังเกียจหลีกเลี่ยงไม่ให้แต่งงานด้วย แต่ถ้าพอใจฝ่ายชายจะมาเป็นผู้ทาบทามหมั้นหมายไว้ เมื่อถึงฤกษ์ดีก็จะจัดเงินสินสอด ซึ่งเรียกว่า **เงินมาต** มาพร้อม กับขันหมาก พร้อมด้วยเครื่องเช่น ประกอบพิธีตามประเพณีที่บ้านฝ่ายหญิง แต่ถ้าเป็นกรณี

ฝ่ายหญิงหนึ่งตามผู้ชาย จะเรียกว่า **วิ่งตาม** นั้น ฝ่ายหญิงจะได้รับความอับอายมาก ชาวบ้านจะเรียกฝ่ายเมียแบบนี้ว่า **ผัวควายเมียควาย** หลังจากที่ฝ่ายชายพาผู้หญิงไปที่บ้านของตนได้ ๓- ๗ วัน ก็จะพาผู้หญิงมาที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิง เพื่อมาขอขมา หรือ **เอามาทำผี** และต้องจัดเครื่อง**สับตีสัมมา** ใส่พานประกอบด้วย หมาก ๑ คำ บูหรี ๑ มวน และเงินค่าปรับ หรือเรียกว่า **ค่าล้างหน้าล้างตา** มาด้วย ในปัจจุบันนี้ เมื่อชายหญิงชอบพอกันก็จะเริ่มด้วยการให้ผู้ใหญ่ฝ่ายชายไปทาบถามว่าจะตกลงหรือไม่ ถ้าตกลงก็จะตามด้วยการขอหมั้นไว้ สิ่งของที่ใช้หมั้นอาจเป็นสร้อยทอง แหวนทอง แหวนเพชร แล้วแต่จะตกลงกัน จากนั้นก็จะถึงกำหนดวันแต่ง ซึ่งในวันนี้จะมี ๒ วัน คือวันก่อนวันแต่ง ก็คือวันเตรียมงาน นั่นเอง วันนี้เรียกว่า **วันผานผัก** รุ่งขึ้นจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านฝ่ายหญิง เจ้าบ่าวเจ้าสาวตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้า ถวายจัดปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนาประพรมน้ำพระพุทธมนต์คู่บ่าวสาวพร้อมทั้งเจริญชัยมงคลคาถา เมื่อพระสงฆ์กลับก็จะมีการเลี้ยงอาหารแขกที่มาร่วมพิธี ส่วนเจ้าบ่าวก็จะกลับไปที่บ้านของตนเตรียมยกขันหมากมาให้ได้ตามฤกษ์ที่กำหนด แต่ถ้าเจ้าบ่าวเป็นคนต่างถิ่น ก็จะหาบ้านที่อยู่ใกล้บ้านเจ้าสาวสำหรับพักและเตรียมขันหมาก เมื่อได้ฤกษ์ยกขบวนขันหมากมา ส่วนขันตอนและการประกอบพิธีต่อจากนี้ก็คล้ายๆ กันกับคนไทยในท้องที่อื่นๆ

สำหรับเดือนที่ถือว่าเหมาะที่จะจัดพิธีแต่งงานนั้น จะนิยมเดือนคู่ เช่น เดือนสี่ เดือนหก เดือนแปด เดือนสิบสอง ส่วนเดือนยี่นั้นไม่นิยม บางท้องที่นิยมแต่งงานเดือนแปด และเดือนสิบสอง แต่บางท้องที่ก็ไม่นิยมแต่งงานเดือนแปด และเดือนสิบสอง บางแห่งนิยมเดือนเก้าก็มี นิยมวันข้างขึ้น แต่ต้องไม่ตรงวันพระ ส่วนฤกษ์เคลื่อนขบวนขันหมากนั้น นิยมเป็นเวลาก่อนเพลและให้เวลาลงท้ายด้วยเลข ๘

การแต่งงานถือว่าเป็นประเพณีที่เป็นมงคล เพราะฉะนั้นจึงมีพิธีกรรมค่อนข้างมาก และต้องทำให้ครบจึงจะเป็นสิริมงคล เช่น พิธีถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ พิธีแห่และรับขันหมาก พิธีเซ่นผี พิธีแห่เจ้าบ่าว เจ้าสาว รับเจ้าบ่าว พิธีร่วมเรียงเคียงหมอน พิธีรดน้ำอวยพร พิธีไหว้ผู้ใหญ่ พิธีปูที่นอนและส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาว เป็นต้น

ประเพณีการสร้างบ้าน

การสร้างบ้านในที่นี้หมายถึง การสร้างบ้านใหม่ คนโคราชจะมีประเพณียึดถือปฏิบัติอยู่ ๓ เรื่อง ดังต่อไปนี้คือ เรื่องของเวลา จะยึดถือตามโบราณที่มีคติว่า เดือนสี่ วันพฤหัสบดี เป็นวันฤกษ์ดีเหมาะสำหรับปลูกเรือนใหม่ที่สุด จะมีความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับเหตุที่เป็นช่วงว่างจากการทำนา ทำไร่ ดินฟ้าอากาศก็อำนวย เป็นระยะที่ฝนไม่ตกทำให้สะดวก ประกอบกับได้ใช้เงินทองที่ได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรด้วย ทำให้คล่องตัวและสะดวกใจ สำหรับเรื่องสถานที่นั้น ก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เช่นเดียวกัน ถึงแม้จะมีที่เป็นของตนเองแล้วก็ต้องดูความเหมาะสมด้วย รวมถึงแนวการวางโครงสร้างจะต้องให้แนวของหลังคายาวทอดตามดวงตะวัน ไม่ขวางดวงตะวัน ส่วนลักษณะของตัวบ้านนั้น จะนิยมสร้างให้สูงโปร่ง เพราะสภาพท้องถิ่นโดยทั่วไปจะมีอากาศร้อน มีไต้ฝุ่นโล่งเพื่อเอื้อต่อการใช้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ใช้เก็บวัสดุของใช้ต่างๆ เก็บล้อ เก็บเกวียน คันไถ หรือใช้เป็นที่พักม้า นั่งจักสาน หรือบางครั้งก็ใช้เป็นคอกเลี้ยงวัว ควาย ก็มี

ประเพณีการต่ออายุ

คำสอนในพระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ตอนหนึ่งว่า ผู้ที่ชอบเบียดเบียนทำลายล้างผลาญชีวิตของสัตว์อื่น มักจะทำให้ผู้นั้นมีอายุสั้น ตามหลักกฎแห่งกรรม ผลของกรรมจะต้องปรากฏในชาติใดชาติหนึ่ง ดังนั้น ผู้ที่อยากให้อายุของตนยืนยาวนาน จึงมักช่วยเหลือชีวิตสัตว์และเพียรทำความดีต่างๆ โดยเฉพาะผู้สูงอายุชาวโคราชที่เจ็บป่วยบ่อยๆ หรือผู้ที่ดวงชะตาไม่ดี ญาติๆ จะมีความเชื่อและให้ความสำคัญเรื่องการต่ออายุมาก จนนิยมทำเป็นประเพณีถึงทุกวันนี้ ได้แก่ การค้าโพธิ์คำไท่ ต่อสะพาน และการปลอยนกปลอยปลาสำหรับการค้าก้างโพธิ์นั้น มีความเชื่อว่า ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ พุทธศาสนิกชนจึงให้ความสำคัญกับต้นโพธิ์มาก และนิยมปลูกต้นโพธิ์ไว้ที่วัดเท่านั้น ลักษณะของต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ใหญ่แผ่กิ่งก้านออกไปในวงกว้าง จึงเป็นเหตุให้กิ่งโพธิ์โน้มต่ำลง การที่ใครไปช่วยค้ำก้างให้สูงขึ้น จึงถือเป็นการทำความดี การประกอบพิธีต่ออายุเริ่มด้วยการนิมนต์พระสงฆ์อย่างน้อย ๕ รูปมาทำพิธี โดยเริ่มในช่วงเช้า แต่ไม่เกินเพล ญาติจะนำผู้ที่ต่ออายุมานั่งบริเวณใต้ต้นโพธิ์ นำไม้จุ่มลำต้นตรง เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒ - ๓ นิ้ว ความสูงเลขศักระผู้ต่ออายุพอประมาณ ลอกเปลือกออกแล้วขโลมด้วยขมิ้นให้ทั่วนำมาค้าต้นหรือกิ่งโพธิ์ แล้วเอาไม้ต่อสะพานที่เป็นไม้กระดานขนาด ๑ x ๖ นิ้ว ยาวเท่าความสูงของคนต่ออายุ มาพาดต้นโพธิ์ไว้ จากนั้นเอาน้ำพรหมทรายที่นำมา เอาจอกดวงอัดแน่น ค้าลงที่พื้นให้ได้จำนวนเท่าอายุของคนต่ออายุ วางเรียงกันปักด้วยธงกระดาศครบทุกอัน จากนั้นล้างจอกให้สะอาดเช็ดให้แห้ง ดวงข้าวสารจำนวนจอกเท่ากับอายุคนใส่ภาชนะวางไว้ใกล้ๆ จากนั้นให้เอาด้วยสายสิญจน์พันรอบโคนต้นโพธิ์ ไม้ค้ำ ไม้ต่อสะพาน แล้วโยงมายังทรายพันรอบธง สายสิญจน์ที่เหลือใส่พานวางไว้ เรียบร้อยแล้ว ผู้ทำพิธีจะใช้จอกดวงข้าวสารที่ดวงไว้ให้เท่ากับจำนวนของผู้ต่ออายุ ถ้ามีข้าวสารเหลือแสดงว่าผู้ป่วยที่มาต่ออายุนั้นจะหายเร็ว แต่ถ้าหากจอกสุดท้ายของจำนวนอายุข้าวสารไม่เต็มจอกจะต้องสะเดาะเคราะห์ด้วยการปลอยนกปลอยปลาต่อไป และเพื่อเป็นการสร้างขวัญและให้กำลังใจผู้ป่วย เมื่อเสร็จพิธีก็จะมีการนำสายสิญจน์ผูกข้อมือประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เอาข้าวสารที่เหลือมาต้มให้รับประทาน จนกว่าจะหาย ปัจจุบันนี้ประเพณีการต่ออายุยังมีความเชื่อและนิยมทำกันมาก โดยเฉพาะท้องถิ่นชนบทของจังหวัดนครราชสีมา วิธีการอาจจะแตกต่างกันบ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย

ประเพณีการทำศพ

ความตายเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องประสบ และถือว่าเป็นการพลัดพรากที่นำความโศกเศร้ามาสู่ญาติมิตร คนโคราชมีประเพณีอยู่ว่า เมื่อมีคนป่วยใช้รายใดที่มีอาการทรุดหนัก ผู้เฒ่าที่ดูอาการอยู่จะรู้จากประสบการณ์ว่าจะอยู่หรือจะตาย ถ้าใกล้จะตายก็จะบอกให้สามีหรือภรรยาและญาติๆ มาเฝ้าและบอกให้คนใกล้ตายนั้นได้ระลึกถึงพระพุทธคุณ ว่า **พุทโธ** เพื่อเป็นการบอกทางนั่นเอง เมื่อคนป่วยสิ้นใจจะใส่เงินปากผี ๑ บาท หรือมากกว่านั้น จากนั้นจุดธูปเทียนหน้า ๑ บาท มีไส้เก้าเส้นไว้ที่หัวนอนศพซึ่งใช้ผ้าขาวคลุมไว้ แล้วเอาแหมาครอบเป็นรูปกระโຈມเพื่อกันไม่ให้แมวกระโดดข้าม เพราะมีความเชื่อว่าถ้าแมวกระโดดข้ามศพ ศพจะลุกขึ้น ความมีน้ำใจอีกอย่างที่ชาวโคราชปฏิบัติสืบต่อกันมาคือ ถ้ามีคนตายในตอนกลางวัน คนรู้ข่าวก็จะบอกข่าวกันต่อๆ ไป แต่ถ้าตายกลางคืน คนที่เฝ้าใช้ก็จะไปตามเพื่อนบ้านที่เป็นชายมาอยู่เฝ้าศพด้วยกันจนรุ่งเช้า จึงช่วยกันประกอบพิธีจัดงานศพ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้คือ การทำโลงศพ การอาบน้ำศพและเคารพศพ การนำศพไปฝัง

หรือเผา การเผาศพ และการกลับธาตุ ซึ่งในขั้นตอนสุดท้าย เมื่อเสร็จจากการบังสุกุลแล้ว ก็เก็บอัฐิห่อผ้าขาว แล้วชุดหลุมกวาดเผ้าด้านลงหลุมแล้วปลุกหญ้าแฝก ๑ กอ จากนั้นญาติจะนำ ห่อกระดูกมาวางหน้าโต๊ะหมู่บูชา วันรุ่งขึ้นก็จะถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์เพื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้ เมื่อครบ ๗ วัน ก็ทำบุญอีกครั้งเป็นเสร็จพิธี แต่ในปัจจุบันนี้ ประเพณีดังกล่าว อาจจะมีคนโคราชบางท้องถิ่นปรับเปลี่ยนไปบ้าง

ประเพณีนาวาน

การนาวาน ก็คือ การขอแรงเพื่อนฝูงญาติมิตรให้ไปช่วยทำงานโดยไม่มีค่าจ้าง ตอบแทนให้ ประเพณีนาวานของคนโคราช ก็คือ การขอแรงคนในหมู่บ้านหรือข้างเคียง เป็นจำนวนมากๆ ให้ไปช่วยเกี่ยวกับขบวนการทำนานั้นเอง เช่น ช่วยไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว ขนข้าวขึ้นลาน ตีข้าว (นวดข้าว) ขนข้าวขึ้นยุ้ง โดยไม่มีค่าจ้างตอบแทน แต่ในระหว่างที่ช่วย หรือเสร็จสิ้นจากการช่วย เจ้าภาพจะต้องเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นอาหารและสุรา ในทำนองเดียวกัน คนที่เคยหานาวาน เมื่อถูกเขาหากิจจะต้อง ไปช่วยด้วยความเต็มใจ ต่อมาระยะหลังๆ ก็มีการนำประเพณีนาวานไปใช้ทำงานต่างๆ ออกไปอีก เช่น การสร้างบ้านกนิยมเช่นเดียวกัน ปัจจุบันประเพณีนาวานค่อนข้าง จะเหลือน้อยไม่ค่อยได้พบเห็นบ่อยนักอาจจะเป็นเพราะว่า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอด ทั้งลักษณะการประกอบอาชีพของคนโคราชส่วนใหญ่เริ่มหลากหลาย มีการกระจายแรงงาน ออกจากหมู่บ้านมากขึ้นก็เป็นได้

ประเพณีเลี้ยงศาลดาปู่

ศาลดาปู่ คือศาลสี่เสาหลังคาจั่ว มีความกว้าง ๒ เมตร ยาวประมาณ ๓ เมตร ยกพื้นสูงประมาณอกผู้ใหญ่ บริเวณที่ตั้งจะอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ทางเข้าหมู่บ้านทิศใด ก็ได้ยกเว้นทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ภายในศาลมีรูปปั้น ช้างม้า ตุ๊กตาชายหญิง อาวุธทำด้วย ไม้ เช่น มีด ดาบ ศาลนั้นจะเป็นที่สถิตยของผู้คุ้มครองหมู่บ้าน คือ ตาคงขวัญเมือง ซึ่งชาวบ้าน เรียกว่า ดาปู่ หรือดาปู่บ้าน หรือปู่ตา

ตามความเชื่อของชาวบ้าน ดาปู่เป็นผู้คุ้มครองรักษันตรายทุกด้านแก่ชาวบ้าน และชาวบ้านก็เคารพดาปู่อย่างจริงใจ มีการจัดเลี้ยงฉลองดาปู่ (เลี้ยงดาปู่) ทุกปี โดยกำหนด หลังจากประเพณีสงกรานต์ไปแล้ว เมื่อกำหนดวันเลี้ยง ผู้ชายจะมาทำความสะอาดบริเวณศาล มีของเช่น คือ ไก่ เหล้า ขนมต้มแดง ต้มข้าวและเครื่องแต่งกายสำหรับดาปู่ ชาวบ้าน จะนั่งล้อมศาลดาปู่ โดยมีคนทรงดาปู่ด้วย เมื่อดาปู่เข้ามาในร่างคนทรงแล้ว แม่ใหญ่ ซึ่งเป็นที่เคารพของชาวบ้านจะถามชื่อดาปู่ เพราะมีหลายคน เช่น ตาคงขวัญม้า พญาร่ม ขาว พญาร่มเขียว ฯลฯ และคนสุดท้าย คือเผ่าหลวงวัง ดาปู่เข้าคนทรงแต่ละคนจะแต่งกาย โดยใช้เสื้อผ้าที่จัดไว้ให้ แล้วจึงรับประทานอาหารที่ใส่สำหรับมาเช่น จากนั้นก็ออกกราบรำ ดุแลศาล และอวยพรให้ชาวบ้านจากนั้นก็ออกจากร่างคนทรง คนทรงจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย แล้วเริ่มทรงดาปู่คนต่อไป จนหมดดาปู่ ขณะที่เลี้ยงดาปู่จะต้องตีโพนให้กระที่มอยู่ตลอดเวลา เมื่อเสร็จพิธีเลี้ยงดาปู่แล้ว ชาวบ้านมีความเชื่อว่า คนในหมู่บ้านจะอยู่กันอย่างมีความสุข ซึ่ง ชาวโคราชในชนบทยังยึดถือปฏิบัติ ตลอดทั้งการให้ความเคารพสักการะเสมอมา

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

ประเพณีทำบุญกลางบ้านเกิดขึ้นเนื่องจากเป็นความเชื่อของคนในสมัย โบราณที่ไปเชื่อมโยงเหตุการณ์แปลกๆ กับภพภยันที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น มีงูใหญ่

เข้ามาในหมู่บ้านบ้าง มีแรงบินมาจับในหมู่บ้านบ้าง หรือมีหมาป่า กวางป่าวิ่งเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการวิตก จึงต้องทำบุญขึ้นในหมู่บ้านของตน ซึ่งคนโคราชโดยเฉพาะในหมู่บ้านชนบทนิยมทำกันมาก ส่วนใหญ่จะทำกันในราวๆ กลางเดือนเมษายน หรือวันสงกรานต์ พิธีการก็คือจะตั้งปะรำกลางหมู่บ้าน หรือบริเวณสี่แยก ชาวบ้านจะมารวมกันแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ติดต่อกันสามคืน วันรุ่งขึ้นหลังวันสุดท้ายทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระในตอนเช้า เพื่อขอความอยู่เย็นเป็นสุขให้เกิดกับหมู่บ้านของตนเอง

ประเพณีแห่นางแมว

ปีใดที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านจะทำพิธีขอฝนโดยการ แห่นางแมว ซึ่งมีวิธีการดังนี้คือ หานางแมวที่ตัวใหญ่มีสุขภาพดีมาหนึ่งตัวใส่ลงในภาชนะที่ชาวบ้านเรียกว่า ตะหลิว สอดคานหามแล้วแห่นางแมวนี้ไปตามบ้านเรือนต่างๆ ในหมู่บ้าน ในขณะที่แห่ไปจะต้องว่า นางแมว ไปด้วย บทนางแมวมีว่า

นางแมวเอ๋ย ร้องแกล้ว นางแมวขอฝน ขอให้น้ำมนต์รดแมวข้าที่
แมวข้าดีมีแก้วในตา ขึ้นหลังคาลงมาไม่ได้ ลงมาได้คาบไขว้ทั้งหนึ่ ถึง
ยามเดือนฮกฝนตกทุกที ทำนาปีนี้ไม่มีฝนเลย พ่อเฒ่าก็ถูกเขยนอน
เกยหน้าผาก แม่ใหญ่ถูกมากมายากย่อนเข้า หนู่มๆ สาวๆ มาเหล่าน
นางแมว ร้องแกล้ว ออกไปไหน ไถหญ้า หัวหมูหักคา คันไถซี่ไต่ฝนเท
ลงมา ตักเทลงมา ทุ่มเทลงมา

ถ้าชบวนนางแมวไปถึงเรือนใคร เจ้าของบ้านจะต้องตักน้ำใส่ขันไว้พอชบวนแห่นางแมวร้องถึงท่อนที่ว่า คันไถซี่ไต่ฝนเทลงมา ตักเทลงมา ก็จะสาदनํ้ามายังนางแมว และชบวนแห่เป็นการสนุกสนานมาก การปฏิบัติเช่นนี้ เพราะถือเคล็ดว่าฝนได้ตกลงมาแล้ว การแห่นางแมวจะแห่ ๓ วัน ในวันที่ ๓ ชาวบ้านจะเรียไร่อาหาร เช่น ข้าวสาร ผัก พริก ไข่ ฯลฯ ให้กับชบวนแห่ เพื่อนำไปทำอาหารเลี้ยงดูกัน เมื่อแห่นางแมวแล้วจะโดยบังเอิญหรือไม่ก็ไม่ทราบฝนมักจะตกทุกครั้ง ปัจจุบันในเขตจังหวัดนครราชสีมาไม่ค่อยนิยมทำกันแล้ว

ประเพณีแข่งเรือพิมาย

การแข่งขันเรือที่อำเภอพิมาย เป็นประเพณีที่ชาวพิมายจัดให้มีการแข่งขันขึ้นเพื่อความสนุกสนานในช่วงฤดูน้ำหลากและพร้อมกันนั้นก็เป็นการเล่นเฉลิมฉลององค์อุษินที่จะนำไปทอดในเมืองพิมายด้วย

สำหรับความเป็นมานั้น คนรุ่นเก่าๆ บอกว่ามีการแข่งขันกันมานานแล้ว และหลักฐานที่สำคัญอีกอย่างก็คือ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประพาสไทรงามและทอดพระเนตรการแข่งขันเรือที่ลำตลาดบริเวณวังเก่า (บริเวณโรงเรียนพิมายวิทยาในปัจจุบัน)

การแข่งขันจะมีขึ้นหลังจากออกพรรษา และอยู่ในเทศกาลทอดกฐิน ปัจจุบันนี้จัดในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เดิมจะใช้ลำจักราชบริเวณทำนํ้าบ้านวังหินเป็นที่แข่งขัน ต่อมาเปลี่ยนมาเป็นลำตลาด ติดกับที่ว่าการอำเภอพิมาย

ก่อนการแข่งขัน วัดซึ่งเป็นแกนหลักของหมู่บ้านที่จะส่งเรือเข้าแข่งขัน ก็จะเตรียมการเป็นขั้นตอนดังนี้ คือ ผูกฝีพาย ตกแต่งเรือและไม้พาย จัดเครื่องแต่งกายฝีพาย และทำการบวงสรวงแม่ย่านางเรือ ส่วนการตั้งชื่อเรือแต่ละวัด จะใช้ชื่อแม่ย่านางเรือนั้นๆ เช่น เทวนารี มุนีจอมขวัญ ศรีวิไล สายบัวทอง เป็นต้น ส่วนประเภทเรือที่เข้า

แข่งขันนั้น อำเภอฟิมาได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับการแข่งขันเรือที่อื่นๆ และระดับชาติ โดยแยกออกเป็นประเภทเรือพายชาย เรือพายหญิง เรืออีโปงและได้แบ่งรุ่นเรือที่เข้าแข่งขันตามจำนวนฝีพายดังนี้ รุ่นใหญ่ ใช้ฝีพายตั้งแต่ ๔๑ คนขึ้นไป รุ่นกลาง ใช้ฝีพายตั้งแต่ ๓๑ - ๔๐ คน รุ่นเล็ก ใช้ฝีพายตั้งแต่ ๒๑ - ๓๐ คน เรือพายหญิงใช้ฝีพาย ๒๐ คน และเรืออีโปงใช้ ๒ ฝีพาย ส่วนรางวัลที่จะมอบให้กับผู้ชนะนั้นแยกออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

ระดับประเทศ รับด้วยพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมเงินรางวัล

ระดับภาค (อีสาน) รับด้วยพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หรือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หรือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมเงินรางวัล

ระดับการแข่งขันเรือประเพณีอำเภอฟิมา รับด้วยจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พร้อมเงินรางวัลในวันที่มีการแข่งขันนั้น ประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียงจะถือว่าเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มาก จะสังเกตเห็นว่าในแต่ละปีจะมีคนจำนวนมาก และบรรยากาศเป็นไปด้วยความสนุกสนาน รื่นเริง ทั้งคนมาเที่ยวและพ่อค้าขายของ สำหรับเรือของหมู่บ้านที่ชนะนั้น จะนำความภาคภูมิใจมาสู่วัดและหมู่บ้าน มีการเลี้ยงลือกันยาวนาน จนกระทั่งการแข่งขันในปีใหม่หมุนเวียนกลับมาให้สนุกสนานอีกครั้งหนึ่ง

ประเพณีการแข่งขันเรือที่ฟิมานั้น เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะสร้างความสนุกสนานในฤดูน้ำหลากของหมู่บ้านต่างๆ ปัจจุบันประเพณีการแข่งขันเรือฟิมา ได้ถูกจัดไว้เป็นส่วนหนึ่งของงานเทศกาลเที่ยวฟิมา คือการแสดงแสง เสียง ในบริเวณปราสาท ซึ่งหลายคนได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ในอนาคตประเพณีการแข่งขันเรืออำเภอฟิมาอาจหมดไปก็เป็นไปได้

ประเพณีทำบุญบังไฟ

เทศกาลบุญบังไฟ มีขึ้นก่อนที่ชาวบ้านจะลงมือทำนา ซึ่งอยู่ในช่วงเดือน ๖ - เดือน ๗ กำหนดเวลาที่ใช้ในการจัดงานมี ๒ วัน คือวันรวม และวันจุด

ตำนานความเป็นมาของบุญบังไฟ ปรากฏในนิทานปรัมปรา เรื่องเจ้าผาแดงนางไอ่ ซึ่งเป็นนิทานที่เล่าถึงการแข่งขันเพื่อแย่งชิงนางไอ่ระหว่างเจ้าผาแดงกับพระยาขอม ผลการแข่งขันทำให้นครแห่งหนึ่งล่มหายกลายเป็นบึงใหญ่ กล่าวกันว่า คือหนองหาร ที่อยู่ในจังหวัดสกลนครนี้เอง

สำหรับจังหวัดนครราชสีมา นั้น ประเพณีบุญบังไฟมีปรากฏอยู่ในพื้นที่ค่อนข้างน้อย ได้พบในบางหมู่บ้านของอำเภอยางชุมน้อย อำเภอโนนแดง และอำเภอบึงขังเท่านั้น

ประเพณีการทำนา (ดูรายละเอียดในบทที่ ๔ ภูมิปัญญาชาวบ้านและเทคโนโลยีท้องถิ่น)

ประเพณีวันฉลองชัยชนะท้าวสุรนารี (งานท้าวสุระ) เป็นคำหรือข้อความที่สื่อความหมายถึงงานสำคัญประจำปีของชาวโคราชโดยเฉพาะในชนบท ซึ่งทุกคนจะรอคอยและหาโอกาสไปเที่ยว งานท้าวสุระ ให้ได้ ถึงแม้ว่าการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านมายังตัวเมืองจะทุรกันดารสักปานใดก็ตาม บางครั้งก็ต้องขออาศัยหลับนอนที่บ้านญาติหรือคนที่รู้จักกันด้วยเหตุที่ไม่สามารถเดินทางกลับบ้านในตอนกลางคืนหลังงานเลิกได้

ชาวเมืองหรือคนที่บ้านพักอาศัยอยู่ในตัวเมือง ก็จะถือปฏิบัติเช่นเดียวกันว่า เมื่อถึงหน้าเทศกาล งานท้าวสุระ ก็ต้องเตรียมหรือเอื้อเพื่อให้ที่พักกับญาติๆ หรือคนที่รู้จักเคารพนับถือที่อยู่ บ้านนอก ได้มีที่พักด้วย งานท้าวสุระ ที่คนโคราชใช้สื่อความหมายกันมายาวนานนั้น ก็คือ งานฉลองวันแห่งชัยชนะของท่านท้าวสุรนารี นั้นเอง มีคำถามว่าทำไมคนโคราช โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ในชนบทจึงผูกพันและให้ความสำคัญนัก คำตอบที่ได้จากผู้สูงอายุหลายๆ ท่านบอกว่า เหตุที่ชาวเมืองโคราชมีความรู้สึกเช่นนั้น เพราะนอกจากจะได้พบกับความยิ่งใหญ่ของงาน ไม่ว่าจะเป็นมหรสพที่นำมาสมโภช การละเล่น การออกร้านขายสินค้าที่มีลักษณะเป็นมหรสพ ผู้คนมากมาย ที่สำคัญยิ่งคือ ทุกคนได้ถือโอกาสมากราบไหว้สักการะ คุณย่าโม ในโอกาสพิเศษนี้ด้วย

ย่าโม ที่ลูกหลานชาวโคราชเรียกจนเคยชิน ก็คือคุณหญิงโม วีรสตรีที่สร้างวีรกรรมครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทยท่านหนึ่ง กล่าวคือเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ ได้คิดกบฏต่อไทยด้วยการยกกองทัพเข้ามา แล้วกวาดต้อนครอบครัวชาวนครราชสีมาไปเวียงจันทน์ ขณะที่หยุดขบวนพักที่ทุ่งสัมฤทธิ์ (ท้องที่อำเภอพิมาย) คุณหญิงโมได้แสดงความกล้าหาญด้วยการรวบรวมผู้คนทั้งชายและหญิงที่ถูกกวาดต้อนในคราวนั้น ต่อสู้ตะลุมบอนจนกองทัพเวียงจันทน์แตกพ่ายถอยทัพกลับไป ทำให้ชาวนครราชสีมาได้รับอิสรภาพ ซึ่งมีรายละเอียดบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์แล้ว ด้วยความกล้าหาญของคุณหญิงโม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้คุณหญิงโม เป็นท้าวสุรนารี และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาปลัดเมืองเมืองนครราชสีมา มีคุณหญิงโม เป็นเจ้าพระยามหิธรธิบดี

ท้าวสุรนารี ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อเดือน ๕ ปีชวด พุทธศักราช ๒๓๙๕ ขณะมีอายุได้ ๘๑ ปี เจ้าพระยามหิธรธิบดี ผู้เป็นสามี ได้มาปูนกิจศพ และสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ที่วัดศาลาลอย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นวัดที่ท่านท้าวสุรนารีสร้างขึ้นหลังจากที่มีชัยชนะกองทัพเวียงจันทน์ที่ทุ่งสัมฤทธิ์ ต่อมาเจดีย์ที่บรรจุอัฐิชำรุด พลตรีพระยาสิงหเสนี (สะอาด สิงหเสนี) ขณะที่ดำรงตำแหน่งพระยาประสิทธิศิลปการ ข้าหลวงเทศาภิบาล ผู้สำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมา องค์มนตรี ได้บริจาคทรัพย์สร้างกุฏิขนาดเล็กบรรจุอัฐิท่านท้าวสุรนารีขึ้นใหม่ที่วัดกลางนคร (วัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร) สร้างเสร็จเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๔๙๒ ต่อมาท่านได้ทูลทูลหมอลงอีก ประกอบกับที่ตั้งเดิมอยู่หลังตึกแถวมีความคับแคบดูแล้วไม่เหมาะสม พันตรีหลวงศรีโยธยา (สี จูทะพล) นายทหารประจำกรมสัสดี ประจำเมืองนครราชสีมา ซึ่งเป็นชาวนครราชสีมาโดยกำเนิด ได้เสนอความคิดให้สร้างอนุสาวรีย์ใหม่ ต่อมาพันเอกพระยาเรงรุกปัจจามิตร (ทอง รักสงบ) ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ ๓ เสนอต่อพระยาอำมรพ่ายพิศ (ดิศ อินทโสฬส) ข้าหลวงประจำจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้รับความเห็นชอบและได้ขอให้พระเทวาภิรมมิตร ช่างเขียนกรมศิลปากร ซึ่งเป็นชาวนครราชสีมา เป็นผู้ออกแบบ กรมศิลปากรได้มอบหมายให้ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี ชาวอิตาลี เป็นผู้ปั้น มีรูปลักษณะเป็นรูปยืน นุ่งผ้าจีบ ห่มสไบเฉียงไหล่ซ้าย มือขวาถือดาบ มือซ้ายแตะไว้ที่เอว เสร็จแล้วนำมาประดิษฐานที่หน้าประตูชุมพล (บรรจุอัฐิไว้ที่ฐานรอง) เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๗๗ ต่อมาบ้านเมืองขยายตัวมากขึ้น อาคารบ้านเรือนคับคั่งดูไม่สง่า นายสวัสดิ์วงศ์ ปฏิทัศน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาขณะนั้นร่วมกับข้าราชการและพี่น้องประชาชน สร้างแท่นบรรจุอัฐิขึ้นใหม่แทนของเก่าให้ดูสง่าขึ้น แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ ได้ทำการอัญเชิญ

รูปแบบที่นำไปประดิษฐานไว้เป็นการชั่วคราวที่หน้าศาลากลางจังหวัด มาประดิษฐานที่แทนใหม่ จัดให้มีพิธีบวงสรวง เถลิงฉลอง ๓ วัน ๓ คืน ต่อมาจัดให้มีการเฉลิมฉลองเป็นเวลา ๑๒ วัน ๑๒ คืน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๓ มีนาคม ถึงวันที่ ๓ เมษายน เป็นประจำทุกปีสืบมา การเฉลิมฉลองแต่ละปีนั้น จะมีกิจกรรมที่สำคัญๆ เช่น พิธีบวงสรวง การแสดงวีรกรรมท่านท้าวสุรนารี พิธีจุดพลูสี่มุมเมือง การแข่งขันกีฬา การออกร้านของส่วนราชการ และประชาชน และกิจกรรมประกอบอื่นๆ อีกมากมาย ส่วนตอนกลางคืนมีมหรสพหลายชนิดสมโภชตลอดงาน

ประเพณีลอยกระทง

วันเพ็ญเดือนสิบสอง น้ำก้นองเต็มตลิ่ง เราทั้งหลายชายหญิงสนุกกันจริง
วันลอยกระทง ตอนหนึ่งของเนื้อเพลงที่เราจะได้ยินซ้ำแล้วซ้ำเล่า ในช่วงเทศกาลวันลอยกระทง ซึ่งมีขึ้นทุกภูมิภาคของประเทศไทย ข้อความในบทเพลงทำให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำให้เกิดความสนุกสนานและความรู้สึกเฉพาะของเทศกาล คนโคราชก็ไม่แตกต่างจากคนไทยทั่วไป เมื่อถึงเทศกาลวันลอยกระทง แต่ละชุมชนหรือหมู่บ้านใหญ่ๆ ที่มีแหล่งน้ำเหมาะสม จะจัดงานให้พี่น้องประชาชนในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านข้างเคียง ได้นำกระทงซึ่งทั้งทำขึ้นเอง แต่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะมีขายตามท้องตลาด บางครั้งก็จัดทำโดยคณะกรรมการจัดงาน ทำให้ได้มักจะทำเป็นกองทุน หรือไปทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ บางครั้งก็จัดให้มีการประกวด ทั้งนี้เพื่อต้องการกระตุ้นให้แต่ละชุมชน หมู่บ้าน หรือคุ้ม มีความสามัคคีกัน รวมทั้งเป็นการสร้างบรรยากาศให้กับงานได้เป็นอย่างดี ประเพณีลอยกระทงของชาวโคราชนั้น ก่อนที่จะเริ่มลอยกระทง (ส่วนใหญ่จะเริ่มประมาณหนึ่งทุ่มครึ่งเป็นต้นไป) จะต้องมีการทำพิธีทางศาสนา ก่อน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นชนบท จะถือปฏิบัติเหมือนกัน แต่ถ้าเป็นชุมชนเมือง อาจจะมีบ้าง ไม่มีบ้าง และสิ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือหลังจากได้ลอยกระทงกันแล้ว จะมีมหรสพสมโภชให้ความสนุกสนานด้วย สถานที่จัดนั้น นิยมใช้ที่วัดเป็นศูนย์กลางเพราะวัดคือศูนย์รวมของชุมชน มีสระน้ำขนาดใหญ่ และยังเป็นการจัดบรรยากาศให้เชื่อมกับเรื่องของพระพุทธศาสนาด้วย กล่าวคือ การลอยกระทงที่เกิดขึ้นในหมู่ชาวพุทธศาสนิกชนนั้น นั้นไม่ทราบแน่ชัด ทราบแต่เพียงว่า การลอยกระทงตามประเพณี เกิดขึ้นเพื่อบูชารอยพระพุทธบาทขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำนัมมทา ชมพูทวีป ซึ่งเป็นคติความเชื่อ ดังปรากฏอยู่ในอรรถกถาปุณณโณวาทสูตร

การลอยกระทง นับเป็นประเพณีที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่งในหมู่พวกเราชาวไทย วัตถุประสงค์อาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง ถ้าประมวลความเชื่อต่างๆ แล้ว คือเป็นการบูชาพระเศวตแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อบูชารอยพระพุทธบาท บูชาเทพเจ้าที่ตนเคารพ ขอบคุณน้ำ ขอขมาในสิ่งที่เราได้ทำความสกปรกต่อแม่พระคงคา และยังเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษ การสะเดาะเคราะห์ และที่สำคัญก็คือ การอธิษฐานขอสิ่งต่างๆ ที่ตนปรารถนา โดยเฉพาะคนที่เป็นคู่รักและหนุ่มสาวโดยทั่วไป